

учнів, які здійснюються в системі громадського та сімейного виховання); комунікативних (творча співпраця, стиль стосунків вчителів-дефектологів із колегами, дітьми та батьками).

У взаємостосунках з дитиною важливе значення має така якість, як доброта. Проте в практичній діяльності педагога-дефектолога трапляються випадки, коли окремі підлітки та їх родичі зловживають нею, використовуючи добре ставлення до себе в суто егоїстичних цілях. У таких випадках педагог, спираючись на професійний та етичний досвід, має бути справедливим і неупередженим при оцінці своїх і чужих дій, бо там, де порушується етична міра справедливості, як правило, створюються об'єктивні умови для виникнення конфліктів.

У створенні оптимальної обстановки (школа, інтернат та ін.) вчителю-дефектологу допомагає допоміжний персонал. Останні мають добре володіти мистецтвом слова, у спілкуванні з учнями та їх родичами дотримуватися відчуття міри й такту, докладати максимум зусиль для створення атмосфери довіри між дитиною та вчителем.

У наш час етико-деонтологічні проблеми в корекційній педагогіці набувають нових рис. Науково-технічний прогрес, порушення екологічної рівноваги в природі, але не тільки зовнішній, спричиняють проблеми охорони рівноваги у внутрішньому середовищі.

Дотримуватися вимог деонтології в корекційній педагогіці може вчитель, який обрав свою професію за покликанням. З урахуванням професійної діяльності вчителя-дефектолога йому потрібно мати витримку, високу самосвідомість – тоді він може здійснювати контроль над своїми емоціями та відчуттями, підпорядковуючи їх професійному обов'язку, принципам дефектологічної етики й деонтології.

В результаті проведеного дослідження були визначені та обґрунтовані сучасні підходи до проблеми формування професійної культури майбутніх вчителів-дефектологів, в основу яких покладено підвищення рівня професійної підготовки фахівців галузі корекційної освіти та їх етико-деонтологічного рівня. Серед сучасних підходів формування професійної культури майбутніх вчителів-дефектологів нами виокремлено розвиток їхньої комунікативної компетентності, необхідних умінь для провадження практичної діяльності, здійснення ґрунтовної теоретичної та практичної підготовки, набуття ними високого рівня естетичного виховання, спрямованого на вироблення у них відповідних переконань, етичних схильностей, звичок, стійких моральних якостей.

Проведене дослідження відкриває перспективу подальших досліджень феномену професійної культури корекційних педагогів. Подальшого дослідження потребують формування та розвиток мотивації вчителів-дефектологів до професійного самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Басалюк Н. М. Можливості спеціальної школи у підвищенні фахової компетентності вчителя-дефектолога / Н. М. Басалюк // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. № 17. – С. 5 – 18.
2. Колишкін О. В. Вступ до спеціальності Дефектологія : навчальний посібник / О. В. Колишкін. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. – 288 с.
3. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики : учебное пособие / В. А. Липа. – Донецк: Лебідь, 2002. – 327 с.
4. Миронова С. П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : [монографія] / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. – 304 с.
5. Миронова С. П. Основы коррекционной педагогики : навчальний посібник / С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвеева; за заг. ред. С. П. Миронової. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2010. – 264 с.

УДК 378.091.3:373.3.091.313

Шкільова Г.М.

кандидат педагогічних наук,

ст. викладач кафедри початкової освіти

Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького

ГОТОВНІСТЬ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті здійснено аналіз трактувань поняття професійної культури вчителя початкових класів, розглянуто структуру професійної культури вчителя, розкрито компоненти готовності до організації проектної діяльності молодших школярів як складника професійної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Ключові слова: професійна культура, майбутній вчитель початкових класів, готовність, проектна діяльність.

Шкільова А. М. Готовность к организации проектной деятельности младших школьников как составляющая профессиональной культуры будущего учителя начальных классов. В статье проводится анализ трактовок понятия профессиональной культуры учителя начальных классов, рассматривается структура профессиональной культуры учителя, раскрываются компоненты готовности к организации проектной деятельности младших школьников как составляющей профессиональной культуры будущего учителя начальных классов.

Ключевые слова: профессиональная культура, будущий учитель начальных классов, готовность, проектная деятельность.

Shkilyova, A. The readiness to organize the project activity of junior students as an element of the professional culture of the future primary school teacher. The article analyzes the interpretations of the concept of professional culture of primary school teachers, deals with the structure of professional culture of teacher, shows the components to organize the project activity of junior students as an element of the professional culture of the future primary school teacher.

Key words: professional culture, a future primary school teacher, readiness, project activity.

Модернізація системи вищої освіти України, орієнтація її на оновлення змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів початкових класів, уведення в дію нового Державного стандарту початкової загальної освіти загострюють проблему формування професійної культури фахівця в умовах сьогодення. Початковій школі потрібен вчитель, який не тільки має знання з певних предметів, а й володіє сучасними навчальними технологіями, вміє знайти нестандартні підходи до викладання навчальних дисциплін, зацікавити учнів навчальною проблемою, показати дітям практичне значення навчальної діяльності в їх повсякденному житті. З огляду на це питання формування професійної культури майбутнього вчителя початкових класів набуває актуальності, адже тільки вчитель з високим рівнем професійної культури зможе якнайкраще розв'язати сучасні проблеми початкової школи.

Аналіз досліджень та публікацій з теми дав змогу виявити, що вітчизняні та зарубіжні дослідники розглядали різні сторони професійної культури вчителя. Ще видатні радянські педагоги, у тому числі А. Макаренко, В. Сухомлинський, наголошували у своїх працях на тому, що вчитель початкової школи має не лише добре знати навчальні предмети, а й володіти педагогічною майстерністю, дотримуватись певних правил поведінки. Питання загальнотеоретичної підготовки студентів до майбутньої трудової діяльності в початковій школі висвітлено в працях Н. Бібік, В. Бондаря, О. Савченко, Н. Гализіної, І. Шапошникової та ін. Аспекти професійної підготовки студентів до роботи з молодшими школярами перебувають у центрі уваги таких дослідників, як Л. Александрова, О. Біда, П. Гусак, Л. Хоружа та ін. Проблематикою професійної культури вчителя початкових класів займалися Є. Бондаревська, О. Гармаш, І. Зязюн, В. Коломинський, Н. Кузьміна, О. Савченко, О. Попенко та ін. Педагогічні умови формування професійної культури вчителя обґрунтували у своїх публікаціях І. Зязюн, С. Сисоєва, В. Сластьонін. Вивченню феномену культури вчителя початкових класів присвячені наукові розробки В. Беспалька, О. Мудрика, І. Пальшкової, А. Овчиннікової, Л. Хомич та ін. Проте сьогодні вчені ще не дійшли єдиної думки щодо визначення поняття «професійна культура майбутнього вчителя початкових класів», її структури та умов формування.

Мета статті – визначити структуру та критерії готовності до організації проектної діяльності молодших школярів у контексті професійної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Педагогічна наука тлумачить культуру особистості як цілісну, гармонійну систему знань, мислення, почуттів і конструктивної творчої діяльності, яка передається й засвоюється молоддю в процесі навчання та виховання [5, с. 161].

Професійну культуру вчителя дослідники визначають як інтегральну якість особистості педагога, умову та передумову ефективної педагогічної діяльності, узагальнений показник професійної компетентності вчителя і мету професійного самовдосконалення [7, с. 6]; як складний процес формування професійно значущих знань, умінь та якостей особистості (І. Пальшкова) [4]; як складне, інтегральне утворення в цілісній професійній структурі особистості педагога, уособлення різних видів особистісної культури, сукупність професійно важливих якостей і характеристик, інтеріоризованих сенсожиттєвих і світоглядних цінностей та установок, умова ефективної професійної діяльності, професійної самоактуалізації, досягнення соціально-професійної зрілості (Я. Черньонков) [8].

Аналіз поглядів сучасних дослідників на трактування поняття професійної культури вчителя дає підстави зробити висновок про те, що неодмінними складниками професійної культури майбутнього вчителя початкових класів є професійні знання та якості особистості.

Стосовно структури професійної культури майбутнього вчителя початкових класів, ми спираємось на думку О. Попенко, яка до основних елементів професійної культури вчителя зараховує:

- духовну культуру (світоглядну, чуттєво-емоційну, моральну);
- здатність до творчої праці;
- професійно значущі види особистісної культури (комунікативну, мовленнєву, розумової праці, дослідницьку, екологічну, фізичну);
- активну життєву позицію, потребу в самовдосконаленні;
- систему професійно значущих знань, умінь і навичок [6, с. 47].

Формування професійно значущих знань, умінь і навичок як складової професійної культури майбутніх учителів початкових класів неможливе без підготовки їх до організації проектної діяльності молодших школярів. Одним із головних завдань учителя початкової школи є навчити дітей самостійно добувати та переробляти інформацію з різних джерел, застосовувати набуті практико-орієнтовані знання до власних потреб та життєвих інтересів. І. Дмитрик у своєму дослідженні наголошує, що для того, щоб майбутній фахівець міг включитись у педагогічну роботу на високому рівні, він має володіти всім інструментарієм проектної

діяльності, а саме: аналізом, синтезом, цілепокладанням, структуруванням, корекцією, контролем та аналізом перспектив [2, с. 47].

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації проектної діяльності молодших школярів тісно пов'язана з таким поняттям, як “готовність”. Визначення готовності потребує використання відповідного дослідного інструментарію, а отримані результати впливають на систему підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності. На жаль, не існує однозначного розуміння сутності готовності, переліку її основних функцій, компонентів та їх наповненості, єдиних підходів до визначення цього поняття.

Педагоги розглядають та аналізують готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності з позиції таких компонентів, як: мотиваційний, мотиваційно-настановчий (Л. Колбіна), ціннісно-мотиваційний (І. Парасюк), змістовно-операційний (Л. Карамушка); змістовно-процесуальний, проектно-конструктивний, оцінювальний, когнітивний, орієнтаційний, пізнавально-орієнтаційний, креативний, дієво-операційний (І. Бужина); рефлексивний та інші.

Мотиваційний компонент готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності включає в себе професійні установки, інтереси, прагнення займатися педагогічною роботою.

Орієнтаційний компонент готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності – це ціннісно-професійні орієнтації, основою яких є професійна етика, професійно-педагогічні ідеали, погляди, принципи, переконання, готовність діяти відповідно до них.

Емоційно-вольовий компонент готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності – почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності педагога; емоційний тонус, емоційна сприйнятливість, цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самокритичність, самоконтроль.

Оцінювальний компонент готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності передбачає самооцінку своєї професійної підготовки і відповідність процесу вирішення професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам.

На думку дослідниці Т. Бельчевої [1], є декілька видів готовності до діяльності: психологічна готовність – включає в себе цілеспрямованість особистості на педагогічну діяльність, її погляди, мотиви, інтелектуальні якості, потреби в самоосвіті та розвитку професійного мислення; науково-теоретична готовність – зумовлена необхідними знаннями, як психологічними, так і спеціальними; практична готовність – визначається наявністю професійних умінь і навичок у потрібному обсязі; психолого-фізіологічна готовність – передбачає наявність психологічних якостей особистості до оволодіння педагогічною діяльністю; фізична готовність – охоплює стан здоров'я, який відповідає вимогам професії педагога.

О. Маринівською визначено готовність учителя до проектно-впроваджувальної діяльності як інтегровану якісну характеристику особистості, сутнісною ознакою якої є рівень розвитку професійного потенціалу, що постає як результат цілеспрямованої підготовки до впровадження педагогічних технологій і включає такі компоненти – мотиваційно-орієнтаційний, змістовий, операційно-технологічний, рефлексивно-прогностичний та інтеграційний [3].

В узагальненому вигляді готовність до професійної діяльності розглядається як сформованість особистісних якостей, які спираються на психологічну, педагогічну, предметну підготовку майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності (І. Шапошникова) [9].

Готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності є цілісним утворенням, що являє собою інтеріоризований у свідомості процес професійної діяльності й виявляється на особистісному рівні (у вигляді системи спеціальних здібностей і професійно важливих якостей), на психофізіологічному рівні (як особливий психічний стан настрою, мобілізованості, впевненості) та на ціннісно-смысловому рівні у вигляді установки (специфічного стану свідомості, який відображає ціннісно-особистісне ставлення “до себе в професії”, а саме: до відповідності між такими складовими, як біологічні, соціальні й духовні потреби людини; фізичні й психологічні її можливості; вимоги актуальної ситуації професійної діяльності чи професійного розвитку). Таким чином, готовність майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності – це категорія професійного розвитку особистості, категорія діяльності, що визначає функціональні та особистісні характеристики суб'єкта, елемент його професійної культури.

Складові готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності визначаються виходячи з аналізу предмета дослідження, його властивостей, ознак, характеристик і подальшого угруповання в окремі компоненти з боку експериментатора.

На основі узагальненого матеріалу ми визначаємо готовність майбутнього вчителя початкових класів до організації проектної діяльності молодших школярів за відповідними критеріями її діагностики та показниками. Щоб виокремити критерії діагностики готовності та відповідні показники, ми звертаємося до сутності організації проектної діяльності молодших школярів. Інакше кажучи, складові (компоненти) готовності майбутнього вчителя початкових класів ми розглядаємо з позиції діяльнісного підходу, тобто в самій діяльності та в її організації можуть бути такі характеристики, ознаки, через які можна визначити готовність майбутнього вчителя початкових класів та розробити педагогічний інструментарій діагностики цієї готовності. Суттєвою складовою проектної діяльності молодших школярів є теоретичні проектні знання. А це означає, що предмет проектної діяльності містить систему науково-методичних знань про проект, проектну проблему, проектну ідею, мету, завдання, планування, проектування, які роблять цю діяльність проектною.

На підставі вищезазначеного ми виокремлюємо перший критерій – інформаційно-знаннєвий, тобто інформаційно-знаннєву готовність майбутніх учителів початкових класів до організації проектної діяльності молодших школярів. Такий критерій діагностики готовності майбутніх учителів початкових класів до організації проектної діяльності, як інформаційно-знаннєвий, передбачає знання методики проектної діяльності молодших школярів: вибір теми, визначення проблеми, мети, суперечностей, формулювання завдань; обговорення можливих варіантів вибору дидактичних засобів; складання плану проекту; підбір матеріалів із книг, періодичної преси, мережі Інтернет; організацію роботи над проектом і його презентацією, захист проекту; знання методичних засобів навчання молодших школярів основ проектної діяльності, у тому числі складання портфоліо проекту, плану проекту; пошук ресурсів для портфоліо; учительську презентацію проекту; створення дидактичних матеріалів для учнів, методичних матеріалів для майбутнього вчителя; розробку плану реалізації проекту; компонування портфоліо та демонстрацію проекту; знання типології проектів (за діяльністю учнів, за характером контактів, за дидактичною характеристикою, за домінуючою діяльністю молодших школярів, за тривалістю), їх видової характеристики (інформаційні, творчі, дослідні, навчальні тощо); структури проекту; особливостей організації проектної діяльності молодших школярів.

Наступним критерієм готовності майбутнього вчителя початкових класів до організації проектної діяльності молодших школярів є проектно-конструктивний, до складу якого входять проектно-змістова, проектно-гностична, проектно-пошукова, проектно-прогностична, конструктивно-змістова, конструктивно-операційна, конструктивно-матеріальна, конструктивно-творча дії.

Останній критерій готовності майбутнього вчителя початкових класів до організації проектної діяльності молодших школярів – організаційно-процесуальний, що містить контрольні дії як перевірочні та оцінні позитивно-вербальні дії для оцінювання результатів зі створення учнями різних видів і типів проектів.

Готовність майбутнього вчителя початкових класів до організації проектної діяльності охарактеризовано як кінцевий та інтегрований результат його інформаційно-знаннєвої, проектно-конструктивної, організаційно-процесуальної підготовки в умовах навчання у ВНЗ. Підготовка майбутніх учителів до організації проектної діяльності молодших школярів є важливим структурним елементом професійної культури майбутнього вчителя початкових класів і містить сформовані повні знання як систему понять, категорій про організацію проектної діяльності молодших школярів; глибинні знання як усвідомлення існуючих зв'язків між проектом, проектуванням і проектною діяльністю молодших школярів; гнучкі знання щодо організації проектної діяльності молодших школярів у стандартних і нестандартних соціально-освітніх ситуаціях; системні знання як ієрархічну структуру базових знань про організацію проектної діяльності молодших школярів, а також сформовану систему дій, до складу яких входять проектно-змістова, проектно-гностична, проектно-пошукова, проектно-прогностична, конструктивно-змістова, конструктивно-операційна, конструктивно-матеріальна, конструктивно-творча, дія з контролю як перевірочна, оцінна позитивно-вербальна дія для молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бельчева Т. Ф. Формування готовності майбутніх учителів до складання та розв'язування навчально-пізнавальних завдань у початковій школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. Ф. Бельчева; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2008. – 20 с.
2. Дмитрик І. С. Теоретические основы обучения будущих учителей педагогической технологии : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / И. С. Дмитрик ; Киев. гос. ун-т им. Т. Г. Шевченко. – К., 1989. – 23 с.
3. Мариновська О. Я. Формування готовності вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Оксана Яківна Мариновська. – Луганськ, 2010. – 44 с.
4. Пальшкова І. О. Практико-орієнтований підхід у формуванні професійно-педагогічної культури вчителів початкової школи: теоретико-методологічний аспект : [монографія] / І. О. Пальшкова. – О. : Чорноморська комуна, 2008. – 256 с.
5. Педагогіка вищої школи : словник-довідник / [упор.: О. О. Фунтікова]. – Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2007. – 404 с.
6. Попенко О. М. Професійна культура вчителя як інтегративна якість особистості педагога-професіонала / О. М. Попенко // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 1. – С. 44 – 49.
7. Чайка В. М. Саморегуляція педагогічної діяльності як засіб формування професійної культури майбутнього вчителя / В. М. Чайка // Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в Європейський освітній простір : матер. регіон. наук.-практ. семінару / за ред. проф. Г. В. Терещука. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2007. – 177 с.
8. Черньонков Я. О. Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземної мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ярослав Олександрович Черньонков; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2006. – 20 с.
9. Шапошнікова І. М. Підвищення ефективності підготовки майбутніх вчителів початкової школи до проектування уроку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ірина Миколаївна Шапошнікова ; Київський пед. ін-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1993. – 24 с.